

LEEFBAAR LEEUWARDEN

De invloeden van culturele hoofdstad van Europa

**Leeuwarden
Fryslân
2018**

**Culturele
Hoofdstad
van Europa**

Ilse van der Veen
S2940515
Faculteit der Ruimtelijke
Wetenschappen
Rijksuniversiteit Groningen

Begeleiders:
S. van Lanen
Prof. Dr. D. Strijker

Versie 11-06-2018

Samenvatting

In 2018 is Leeuwarden samen met Valetta (Malta) culturele hoofdstad van Europa. Culturele hoofdstad is het meest aantrekkelijke evenement in de Europese Unie voor steden. Geen ander Europees cultureel programma of evenement heeft zodanig grote investeringen als die van culturele hoofdstad van Europa. Uit de literatuur is gebleken dat deze investeringen zowel positieve als negatieve invloeden op de leefbaarheid in de organiserende steden kunnen hebben. Deze invloeden kunnen bijvoorbeeld het creëren van werkgelegenheid, tijdelijke overbevolking door toerisme en/of het veranderende imago van de stad zijn. In dit onderzoek is de leefbaarheid opgedeeld in drie domeinen. Dit zijn de domeinen de gebouwde omgeving, de natuurlijke omgeving en de sociale omgeving. Het doel van dit onderzoek is te onderzoeken in welke mate de titel culturele hoofdstad van Europa 2018 invloed heeft op de leefbaarheid in Leeuwarden. Om dit te onderzoeken is er een enquête verspreid onder de inwoners van Leeuwarden en inwoners in de omgeving van Leeuwarden. Met de data die hieruit is voortgekomen is onderzocht of de titel culturele hoofdstad van Europa invloed heeft op de leefbaarheid in Leeuwarden en of er een verschil aanwezig is in de mening tussen beide doelgroepen. In dit onderzoek is er geen verschil gemeten tussen de houding van de inwoners van Leeuwarden en de inwoners in de omgeving van Leeuwarden. In tegenstelling tot wat de literatuur beschrijft, zijn er in dit onderzoek geen grote invloeden gemeten in Leeuwarden door de titel culturele hoofdstad van Europa.

Inhoudsopgave

1. Inleiding	4
2. Theoretisch kader	6
2.1 Culturele hoofdstad van Europa.....	6
2.2 Leefbaarheid	7
2.3 Gevolgen van culturele hoofdstad	8
2.4 Conceptueel Model	10
3. Methodologie	11
3.1 Onderzoeksmethode: Enquête	11
3.2 Data analyseren.....	12
3.3 Reflectie	13
3.4 Ethiek.....	13
3.5 Hypothesen	13
4. Resultaten	15
4.1 Uitkomsten kwantitatief onderzoek.....	15
4.2 Verschil tussen doelgroepen	15
4.3 Gebouwde omgeving	16
4.4 Natuurlijke omgeving	17
4.5 Sociale omgeving.....	17
4.6 Algemene leefbaarheid	18
5. Conclusie	19
6. Literatuurlijst.....	21
7. Appendices	23
Appendix 1 - Data analyse schema.....	23
Appendix 2 - Enquête	24
Appendix 3 – Antwoord codes	26
Appendix 4 – Enquêtevragen onderverdeeld in categorieën.....	27
Appendix 5 – SPSS uitkomsten enquête.....	28
.....	29

1. Inleiding

In 2018 is Leeuwarden samen met Valetta (Malta) culturele hoofdstad van Europa. Bij de voorbereidingen voor culturele hoofdstad van Europa komt veel kijken. Zo zijn er in alle culturele hoofdsteden in de periode 1985-2002 investeringen geweest in de infrastructuur; wegen zijn verbeterd, verlaten gebieden wordt nieuw leven in geblazen, culturele ontmoetingsplekken worden gebouwd (musea en concerthallen), enzovoort. (Steiner et al., 2015). Volgens Tjeerd van Bekkum, directeur van LF2018 (Leeuwarden-Fryslân culturele hoofdstad 2018), wordt in Valetta een economische boost verwacht met het fenomeen culturele hoofdstad, terwijl in Leeuwarden vooral de boodschap; duurzaamheid, de iepen mienskip¹, over wordt gebracht. Opvallend is dat in 2014, toen Leeuwarden de titel net gewonnen had, op verschillende bussen en een billboard stond 'een enorme economische impuls' (Leemhuis, 2018). Volgens Cronin (2017) wordt het organiseren van culturele hoofdstad vooral gebruikt als marketingstrategie om de lokale economieën een boost te geven. Leemhuis (2018) bevestigt dit *"Want omdat Leeuwarden culturele hoofdstad wordt, raken partijen geïnteresseerd die de stad kortgeleden nog links lieten liggen ... nogal wat partijen willen nu graag bij het nieuwe Cambuur-stadion zitten."*

De gemeente Leeuwarden heeft meegedaan aan de strijd omdat zij zichzelf op de kaart wilde zetten. Het doel is niet alleen tot en met 2018 bekend te staan als leuke/culturele stad, maar ook daarna, de gemeente wil daadwerkelijk iets blijvends achterlaten (Friesland, 2018). Om deze reden is er veel geïnvesteerd in de infrastructuur, 9000 nieuwe banen, een nieuw Cambuur stadion en zelfs de komst van de Rijks Universiteit Groningen (Leemhuis, 2018). Hiermee probeert de gemeente Leeuwarden niet alleen toeristen te blijven lokken, maar ook de leefbaarheid van de inwoners te verbeteren.

Er zijn verschillende onderzoeken gedaan naar de regionale populatie van culturele hoofdsteden en het effect op deze regionale populatie. Volgens Steiner et al. (2015) heeft culturele hoofdstad van Europa een negatieve invloed op het welzijn van de regionale populatie. Deze negatieve invloeden kunnen veroorzaakt worden door verschillende aspecten zoals ontevredenheid over de hoge overheidsuitgaven, verstoringen in het openbaar vervoer, algemene tijdelijke overbevolking en/of het stijgen van de woningprijzen. Ook kan de bouw van nieuwe voorzieningen voor (geluids-)overlast zorgen of kan er sprake zijn van massatoerisme (Steiner et al., 2015; Dragicevic et al., 2015). Culturele hoofdstad van Europa heeft tevens positieve gevolgen. Volgens Herrero et al. (2006) kan de titel positieve gevolgen hebben op de economische, culturele en sociale factoren. Het organiseren van een evenement zoals LF2018 heeft verschillende invloeden op de leefbaarheid. Er worden nieuwe banen gecreëerd, het openbaar vervoer wordt verbeterd, er worden nieuwe openbare ruimtes gebouwd etc.

Culturele hoofdstad van Europa is een uniek evenement wat slechts één keer in de 15 jaar in Nederland georganiseerd wordt (Friesland, 2018). De doelstelling van deze thesis is te onderzoeken in welke mate de titel culturele hoofdstad van Europa 2018 een invloed heeft op de leefbaarheid in Leeuwarden. Dit wordt gedaan met de volgende hoofdvraag:

In welke mate heeft de titel culturele hoofdstad van Europa 2018 invloed op de leefbaarheid in Leeuwarden?

---

¹ Fries voor open gemeenschap; een eigenwijze en betrokken gemeenschap met oog voor elkaars ideeën, mogelijkheden én uitdagingen. Het van onderop en in open verbinding met de wereld, samenwerken aan een betere wereld. (Friesland, 2018)

Om deze hoofdvraag te kunnen beantwoorden zal er gebruik gemaakt worden van de volgende deelvragen:

- In hoeverre is er een verschil in mening tussen de inwoners van Leeuwarden en inwoners in de omgeving van Leeuwarden ten opzichte van de titel culturele hoofdstad van Europa 2018?
- In hoeverre heeft de titel culturele hoofdstad van Europa 2018 invloed op het domein de gebouwde omgeving in Leeuwarden?
- In hoeverre heeft de titel culturele hoofdstad van Europa 2018 invloed op het domein de sociale omgeving in Leeuwarden?
- In hoeverre heeft de titel culturele hoofdstad van Europa 2018 invloed het domein de natuurlijke omgeving in Leeuwarden?

De eerste deelvraag is opgesteld naar bevindingen van Herrero et al. (2006), zij stellen dat de gevolgen van de culturele uitgaven vooral te merken zijn op de plek waar het evenement wordt georganiseerd en de gevolgen van de uitgaven op faciliteiten merkbaar zijn over een groter gebied. De deelvragen over de domeinen zijn gebaseerd op de drie domeinen van leefbaarheid volgens Glifford (1997) en van Dorst (2005). In het theoretisch kader wordt hier verder op in gegaan.

Deze thesis is opgedeeld in vijf delen. Als eerste is de inleiding gegeven, hierin staan de hoofd- en deelvragen opgesteld en een introductie over het onderwerp. Hierna volgt een theoretisch kader waarin de meest gebruikte concepten in deze scriptie worden uitgelegd. Na het theoretisch kader volgt de methodologie waarin uitgelegd staat op wat voor wijze er onderzoek is gedaan. Daarna worden de resultaten beschreven en bediscussieerd met de literatuur uit het theoretisch kader, als laatste volgt de conclusie.

2. Theoretisch kader

2.1 Culturele hoofdstad van Europa

Sinds 1985 heeft de EU steden aangewezen als culturele hoofdstad van Europa voor één jaar (European Commission, 2018). Zes jaar voor het titel jaar wordt de ontvangende stad aangewezen, vaak wordt dit gedaan door het ministerie van cultuur van het aangewezen land. Steden die geïnteresseerd zijn in de titel kunnen een voorstel indienen. De voorstellen worden beoordeeld door middel van een panel met onafhankelijke experts met als expertise cultuur. Het panel doet een aanbeveling voor een stad per gastland. De aanbevolen stad wordt op deze wijze formeel aangewezen als culturele hoofdstad van Europa. De rol van de Europese Commissie is die om ervoor zorgen dat de regels worden nageleefd en gerespecteerd op EU-niveau (European Commission, 2018).

Volgens Lädesmäki (2012) zijn de hoofddoelen van culturele hoofdstad van Europa het versterken van de Europese cultuur, mensen laten participeren in de cultuur en het bevorderen van zowel de culturele als de sociale ontwikkeling. De fundamentele nadruk ligt op het identificeren met Europa, economische ontwikkeling, sociale cohesie en het verbeteren van het welzijn door middel van cultuur (Lädesmäki, 2012). Culturele Hoofdstad zorgt ervoor dat de geselecteerde stad zich in meerdere opzichten kan ontwikkelen.

Volgens Lädesmäki (2012) en Steiner et al. (2015) hebben verschillende steden sinds 2007 de titel gebruikt om de economie te doen herleven met behulp van verschillende grote projecten, het creëren en het repareren van publieke ruimtes, investeren in creatieve industrieën en het transformeren van het imago van de stad. Tevens O'Callaghan (2011) ziet culturele hoofdstad van Europa als een middel om te hernieuwen, te marketen en een verbeterde reputatie te bewerkstelligen. Bij culturele hoofdstad van Europa worden aanpassingen uitgevoerd door de gehele stad. Deze aanpassingen kunnen variëren van een nieuw kunstwerk tot nieuwe infrastructuur. Door de projecten veranderd het imago van de stad naar een aantrekkelijke, levendige stad met een beoogde 'goede' stedelijke omgeving (Lädesmäki, 2012).

Mega-evenement

Culturele hoofdstad van Europa wordt ook wel een mega-evenement genoemd. Een mega-evenement is te herkennen aan de volgende punten: een groot aantal bezoekers, een groot bereik, grote kosten en grote gevolgen voor de omgeving en bevolking (Müller, 2014). Door het organiseren van een mega-evenement worden er banen gecreëerd en gaan de lonen omhoog in de bouwsector. Door spill-over effecten² profiteren ook andere sectoren. Zo worden er nieuwe groepen toeristen aangetrokken, worden er investeringen gedaan in de infrastructuur en worden de woningmarkt en landprijzen beïnvloed (Steiner et al., 2014). Deze gevolgen hebben een effect op de leefbaarheid van de organiserende stad. Hier wordt in de volgende paragrafen verder op ingegaan.

---

² Neveneffecten van een bepaalde actie of gebeurtenis (De Financiële Begrippenlijst, 2010)

2.2 Leefbaarheid

Volgens Veenhoven (2000) is leefbaarheid in een bredere zin de mate waarin een leefomgeving aansluit op het adaptief repertoire van een soort. Het menselijk perspectief staat centraal. Het begrip leefbaarheid heeft betrekking op de omgeving. De omgeving is het object (Leidelmeijer & van Kamp, 2004). Leefbaarheid is de waardering van het individu voor zijn of haar omgeving (Van der Valk & Musterd, 1998).

Er zijn verschillende domeinen die bepalen of de omgeving leefbaar wordt gevonden. Er is zowel een mens- als een omgevings- domein die op enige wijze een rol spelen bij het tot stand komen van de 'fit' tussen de mens en omgeving (Leidelmeijer & van Kamp, 2004). Zo gaat het bij de omgevingszijde om domeinen als de natuurlijke omgeving, natuurlijke hulpbronnen, de gebouwde omgeving, voorzieningen, de sociale omgeving, de economische omgeving, cultuur, bereikbaarheid, enzovoort. Aan de menszijde gaat het om genen, persoon(lijkheid)skenmerken, gedrag, gewoonten, gezondheid, leeftijd, financiële mogelijkheden, motieven, voorkeuren, ervaringen, enzovoort (Leidelmeijer & van Kamp, 2004). In de literatuur is veel onderzoek gedaan naar verschillende domeinen van leefbaarheid. Figuur 1 toont een overzicht van de domeinen die Leidelmeijer en van Kamp (2004) hebben aangetroffen in de literatuur.

Figuur 1. *Domains of (human) 'liveability' and (environmental) 'quality of life'* uit: Leidelmeijer & van Kamp, 2004.

In deze thesis wordt de leefbaarheid onderzocht, leefbaarheid is subjectief en context afhankelijk. Daarnaast is de waardering van bewoners voor de omgeving aan verandering onderhevig. De waardering is afhankelijk van de mate waarin woonwensen binnen het bereik liggen en de mate waarin de huidige woning en woonomgeving afwijkt van het wensbeeld. Controle en keuzevrijheid lijken grote

invloed te hebben (van Dorst, 2005). Daarom staat het perspectief van de individuele gebruiker en de omgeving centraal. Dit bepaalt dus ook de omvang van het domein omgeving (van Dorst, 2005).

Volgens van Dorst (2005) heeft leefbaarheid betrekking op de kwaliteit van interactie tussen mens en omgeving. De waardering van leefbaarheid wordt benaderd vanuit de interactie met de mens. De waardering van een individu voor de omgeving is afhankelijk van persoonskenmerken, persoonlijke interpretaties en behoeften, ervaring en een maatschappelijke en culturele context (van Dorst, 2005). Waardering heeft betrekking op de bruikbaarheid, de aantrekkelijkheid en de veiligheid van de omgeving. De waardering komt voort uit de dagelijkse fysieke interactie met de gebouwde (en natuurlijke) omgeving en de sociale interactie in de gebouwde omgeving (Glifford, 1997). Volgens van Dorst (2005) bestaan de domeinen van omgeving uit de gebouwde omgeving, de natuurlijke omgeving en de sociale omgeving. Dit onderzoek focust zich dan ook op de domeinen de gebouwde omgeving, natuurlijke omgeving en de sociale omgeving en de interactie van het individu hiermee. Zichtbaar in Figuur 2 zijn dit de *built environment* (gebouwde omgeving), *natural environment* (natuurlijke omgeving) en *human* (sociale omgeving).

Tot het domein de sociale omgeving behoren de concepten economie, gezondheid, persoonskarakteristieken, levensstijl, cultuur, werkgelegenheid, kunsten, sociale netwerken en gemeenschap. Tot het domein natuurlijk omgeving behoren de concepten flora, fauna, vervuiling en landschap. Tot het domein gebouwde omgeving behoren de concepten bronnen van ergernis (zoals geluidsoverlast), stedenbouwkunst, huisvesting en infrastructuur (Leidelmeijer & van Kamp, 2014).

2.3 Gevolgen van culturele hoofdstad

Tijdens dit onderzoek wordt er onderzocht in wat voor mate de titel culturele hoofdstad van Europa 2018 invloed heeft op de leefbaarheid in Leeuwarden. Volgens Herrero et al. (2006) zijn gevolgen van culturele uitgaven vooral te merken op de plek waar het evenement wordt georganiseerd. Terwijl de gevolgen van uitgaven op faciliteiten merkbaar zijn over een groter gebied (Herrero et al., 2006). De gevolgen tijdens het evenement worden onder andere veroorzaakt door privé uitgaven die gegenereerd zijn door de culturele toerisme van het evenement, privé uitgaven voor culturele consumptie, publieke uitgaven die direct gerelateerd zijn aan het culturele programma, investeringen in nieuwe accommodaties of andere faciliteiten, samen met de geschatte effecten van de regionale en nationale economieën (Herrero et al., 2006).

Tijdens een mega-evenement is er een grote betrokkenheid van openbare instellingen en een breed scala aan beleidsdoelen. De belangrijkste drijfveer voor het organiseren van toeristische evenementen zijn de economische voordelen die eruit voortvloeien (Etiosa, 2012). Er zijn, economisch gezien, veel positieve invloeden door culturele hoofdstad van Europa Herrero et al. (2006), Montgomery (2007), Bole (2008) en Dragicevic et al. (2015) bevestigen dit. Vaak zijn deze economische voordelen slechts tijdelijk, ze zijn gebonden aan het jaar dat een stad Europese hoofdstad is (Herrero et al., 2006). Met het organiseren van een mega-evenement hebben steden als doel de leefbaarheid voor de inwoners te verbeteren (Liu, 2016). Evenementen kunnen een effect hebben op de lokale inwoners door verschillende aspecten. Dit kunnen inkomsten van wisselkoersen zijn of het creëren van werkgelegenheid (Cooper et al., 2010). De meest belangrijke gevolgen worden bekeken van de positieve kant. Zo worden er bijvoorbeeld ook meer zakelijke kansen gecreëerd. Naast economische invloeden heeft een mega-evenement ook andere (negatieve) invloeden. Volgens Steiner et al. (2014) kunnen negatieve effecten veroorzaakt worden door grote overheidsuitgaven, congestie, tijdelijke overbevolking of een toename in de huizenprijzen. Ook constateert Steiner et al. (2015) dat het organiseren van een mega evenement voor mensen met een laag inkomen sociale problemen juist verergeren, in vergelijking met andere inwoners. Allen et al. (2010) hebben zowel de positieve als de negatieve gevolgen samengevoegd in Figuur 2.

Figur 2. *The impacts of events*. Uit: Allen et al., 2010.

Impacts of Events	Positive Impacts	Negative Impacts
Social and Cultural	Shared experience	Community alienation
	Revitalisation of traditions	Manipulation of community
	Building of community pride	Negative community image
	Validation of community groups	Bad behaviour
	Increased community participation	Substance abuse
	Introduction of new and challenging ideas	Social dislocation
	Expansion of cultural perspective	Loss of amenity
Political	International Prestige	Risk of event failure
	Improved profile	Misallocation of funds
	Promotion of investment	Lack of accountability
	Social cohesion	Propaganda
	Development of administrative skills	Loss of community ownership and control
		Legitimation of ideology
Environmental	Showcasing the environment	Environmental damage
	Provision of models for best practice	Pollution
	Increased environmental awareness	Destruction of heritage
	Infrastructural legacy	Noise disturbance
	Improved transport and communications	Traffic congestion
	Urban transformation and renewal	
Tourism and economic	Destination promotion and increased tourists visits	Community resistance to tourism
	Extended length of stay	Loss of authenticity
	Job creation	Damage to reputation
	Increased tax revenue	Exploitation
	Business opportunities	Opportunity costs

2.4 Conceptueel Model

Figuur 3. Conceptueel model

Zichtbaar in Figuur 3 is het conceptueel model. Culturele hoofdstad is het meest aantrekkelijke evenement in de Europese Unie voor steden, geen ander Europees cultureel programma of evenement heeft zodanig grote investeringen als die van culturele hoofdstad van Europa (Steiner et al., 2017). Volgens Cronin (2017) proberen steden culturele hoofdstad te worden om de reputatie van de stad te verbeteren, zowel intern als extern. De nadruk wordt dan ook gelegd op het imago en de branding van de stad tijdens de voorbereidingen. Om de stad aantrekkelijker te maken moet er investeringen worden gedaan in de domeinen de gebouwde omgeving, de natuurlijke omgeving en de sociale omgeving. Deze domeinen zijn onderdeel van het begrip leefbaarheid. Dit is volgens Van der Valk & Musterd (1998) de waardering van het individu voor zijn of haar omgeving. De aanpassingen die worden uitgevoerd hebben een effect op de leefbaarheid van de inwoners van een culturele hoofdstad van Europa.

3. Methodologie

3.1 Onderzoeksmethode: Enquête

De hoofdvraag, in welke mate heeft de titel culturele hoofdstad van Europa 2018 invloed op de leefbaarheid in Leeuwarden, wordt beantwoord met behulp van primaire kwantitatieve data. Door middel van enquêtes is het mogelijk om informatie te verkrijgen over karakteristieken, gedragingen en houdingen van een populatie (McLafferty, 2010). In dit onderzoek wordt er tevens een vergelijking gemaakt tussen twee groepen, daarom is het belangrijk representatieve resultaten te hebben die voor de gehele populatie inwoners van Leeuwarden en inwoners in de omgeving van Leeuwarden staan. Volgens O'Leary (2010) wordt deze representativiteit behaald door middel van het verspreiden van enquêtes. Daarom is er voor dit onderzoek gebruik gemaakt van primaire kwantitatieve data en niet van primaire kwalitatieve data. Een nadeel hiervan kan zijn dat er niet diep op de gegeven antwoorden in gegaan kan worden (McLafferty, 2010). De enquête gaat over de leefbaarheid van de inwoners van Leeuwarden en in de omgeving van Leeuwarden, het gaat hier dus over de houding van de respondent. De uitkomst van de enquêtes zal gebruikt worden om de deelvragen te beantwoorden en wordt de eventuele verandering in leefbaarheid gemeten.

De doelgroep is inwoners van de stad Leeuwarden en in de omgeving van Leeuwarden. De enquêtes worden afgenomen op straat in het stadscentrum van Leeuwarden. Met andere woorden, de enquête wordt afgelegd door middel van de face-to-face en random sample techniek. Volgens McLafferty (2010) is de face-to-face techniek een van de meest flexibele technieken van enquêteren die er bestaat. De respondent kan vragen stellen wanneer een vraag niet duidelijk is, de interviewer kan vragen om vage antwoorden te onderbouwen of de interviewer kan doorvragen. Het persoonlijke contact tussen de interviewer en de respondent zorgt vaak voor meer waardevolle antwoorden (McLafferty, 2010). Op deze manier is het ook gemakkelijker zichtbaar of de doelgroep bereikt wordt. De enquêtes zijn zowel mondeling als schriftelijk afgenomen. Dit hing af van wat de respondent zelf als prettig ervaarde. Tevens is de enquête online afgenomen. Dit is gedaan om meer respondenten te kunnen bereiken. De link van de enquête is op Facebook en LinkedIn geplaatst.

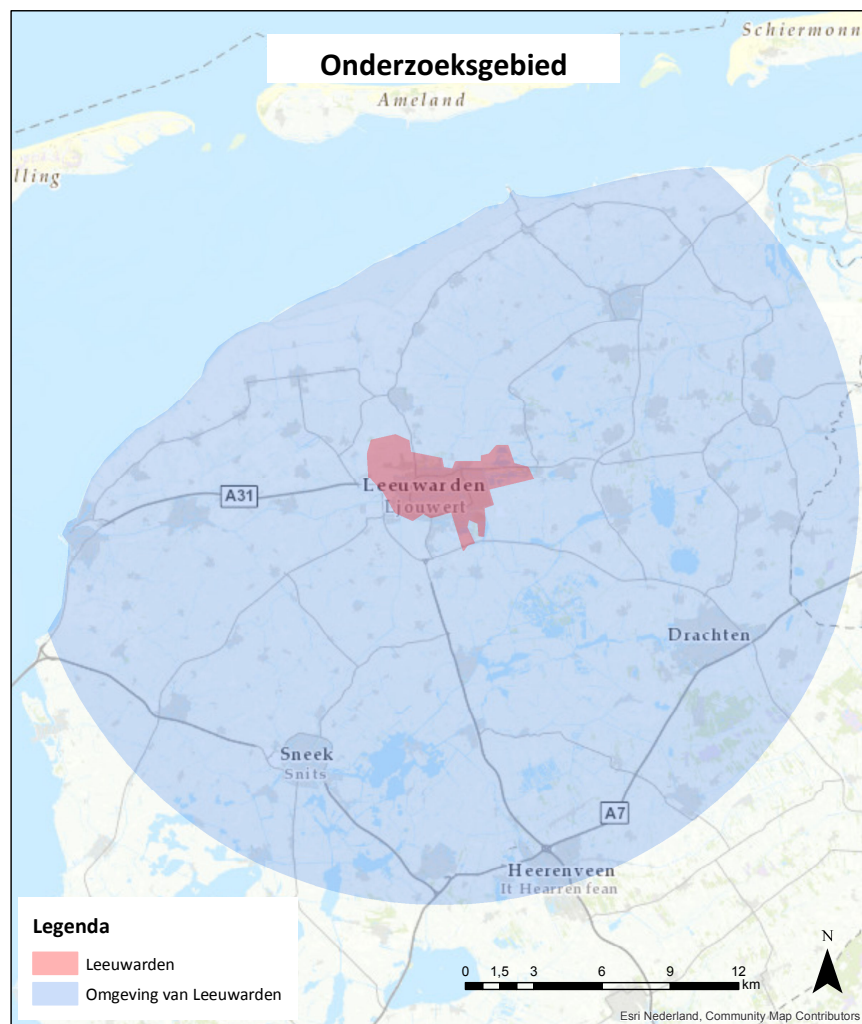
De enquête is opgesteld door middel van de Likertschaal. Andere metingen zijn moeilijk te evalueren omdat er geen objectieve standaard is die aangeeft of een antwoord accuraat is of niet (McLafferty, 2010). De respondent moet op een schaal aangeven in welke mate zijn of haar mening overeenkomt met de gestelde vraag. Volgens McLafferty (2010) geven vijf puntenschaal meer informatie dan drie puntenschaal, maar hoe meer het aantal punten toe neemt, hoe moeilijker het voor de respondent wordt om een antwoord te geven. Een schaal van vijf of zeven punten werkt het best volgens McLafferty (2010).

Voor dit onderzoek is een schaal gekozen van vijf punten; sterk mee oneens, mee oneens, neutraal, mee eens en sterk mee eens. Elk antwoord heeft een score toegewezen gekregen, deze scores zijn af te lezen in Appendix 3. Om een beter resultaat te krijgen uit een enquête wordt aangeraden om dezelfde vraag op een andere manier te stellen. Op deze manier is het mogelijk om te controleren of de respondent een constant antwoord geeft (McLafferty, 2010). Deze techniek wordt ook toegepast in de enquête. Tevens zijn alle vragen op een positieve manier gesteld, zodat deze op dezelfde manier gewaardeerd kunnen worden. De Likertschaal werkt door middel van een ordinaal meet niveau.

De enquête bedraagt 15 positief gestelde vragen die zijn opgedeeld in vier categorieën namelijk; de gebouwde omgeving, de sociale omgeving, de natuurlijke omgeving en algemene factoren van leefbaarheid. Deze categorieën zijn gebaseerd op de domeinen van Dorst (2005). De verdeling van deze categorieën en welke vraag daarbij hoort is zichtbaar in Appendix 4.

3.2 Data analyseren

In totaal hebben 81 personen meegewerkt aan de enquête, 43.2% is woonachtig in de omgeving van de stad Leeuwarden en 50.6% is woonachtig in de stad Leeuwarden zelf. Onder inwoners in de omgeving van Leeuwarden worden respondenten verstaan die hemelsbreed in een straal van 29,38 km wonen vanaf Leeuwarden. Dit is gebaseerd op de gemiddelde reisafstand die een persoon per dag aflegt voor werk, boodschappen en hobby's (CBS, 2017). In Figuur 4 is zichtbaar welke dorpen volgens deze cijfers tot de omgeving van Leeuwarden behoren. De leeftijden van de respondenten variëren van 13 tot en met 78 jaar.

Figuur 4. Kaart van het onderzoeksgebied

Volgens Herrero et al. (2006) zijn gevolgen van culturele uitgaven vooral te merken op de plek waar het evenement wordt georganiseerd, waar gevolgen van uitgaven op faciliteiten merkbaar zijn over een groter gebied. Daarom is voor dit onderzoek de t-toets voor onafhankelijke steekproeven gebruikt. Met de t-toets voor onafhankelijke steekproeven wordt onderzocht of twee onafhankelijke groepen significant met elkaar verschillen (Moore & McCabe, 2008). De onafhankelijke groepen zijn de inwoners van Leeuwarden en de inwoners in de omgeving van Leeuwarden. Eerst moeten de uitkomsten aan de voorwaarden van de t-toets voldoen, dat zijn onafhankelijke paren en in ieder geval één interval variabele. Door middel van een count³ in het programma SPSS zijn de ordinale variabelen

³ Een count telt de frequentie van het optreden van een of meerdere gegevenswaarden over meerdere variabelen (Moore & McCabe, 2008).

omgezet in nominale variabelen. Daarna is de t-toets voor onafhankelijke steekproeven uitgevoerd, tevens door middel van het programma SPSS. Aangezien er geen andere cases zijn waar mee vergeleken kan worden, worden de vragen over de drie domeinen geanalyseerd door middel van beschrijvende statistiek. Beschrijvende statistiek heeft als doel het presenteren en interpreteren van figuren (Venekamp, 1961).

3.3 Reflectie

De dataverzameling ging vrij stroef. Na de link te hebben verspreid op sociale mediakanalen bleek dat er te weinig respons was. Daarom is de keuze gemaakt om de straat op te gaan en is er geënquêteerd in Leeuwarden en Burgum. Mensen waren bang dat er iets verkocht werd en wilden daarom vaak niet meewerken aan het onderzoek. Uiteindelijk heeft deze manier van data verzamelen ervoor gezorgd dat 81 respondenten mee hebben gewerkt aan het onderzoek. De uitkomsten van dit onderzoek hadden sterker onderbouwd kunnen worden wanneer er meer respons was.

Enkele respondenten hebben tijdens het gesprek aangegeven dat ze het fijn hadden gevonden als er een optie in de enquête was geweest met 'geen mening'. Omdat deze optie er nu niet was hebben mensen in dit geval voor 'neutraal' gekozen, dit kan zorgen voor een vertekend beeld.

De enquête bedraagt 15 positief gestelde vragen, voor elk van de drie domeinen vier vragen en voor de algemene leefbaarheid drie vragen. Omdat er voor de algemene leefbaarheid drie vragen zijn gesteld en voor de andere vier vragen, was het erg moeilijk om deze samen te analyseren.

Voor dit onderzoek is gekozen voor primaire kwantitatieve data. Tijdens het afnemen van de enquête gaven veel respondenten hun kijk op het evenement. Omdat er gebruik is gemaakt van een enquête was het voor de respondenten niet mogelijk om het antwoord te onderbouwen. Daarom waren een aantal interviews een goede aanvulling geweest voor dit onderzoek. Wegens tijdgebrek was dit niet mogelijk.

Dit onderzoek focust zich op inwoners van Leeuwarden en inwoners in de omgeving van Leeuwarden. Er had echter ook gekozen kunnen worden voor een vergelijking tussen de inwoners van Leeuwarden en de inwoners van Friesland en de gevolgen van culturele hoofdstad van Europa 2018. Dit omdat de organisatie van LF2018 aangeeft dat het evenement bedoeld is voor heel de provincie Friesland, ook wel de iepen mienskip genoemd (Friesland, 2018). Tevens is het onderzoek uitgevoerd tijdens het evenementjaar. Dit kan ervoor zorgen dat respondenten nu nog enthousiast zijn, maar aan het eind van het jaar minder enthousiast zijn door eventuele gebeurtenissen.

3.4 Ethiek

Voorafgaand aan de enquête zijn de respondenten op de hoogte gebracht van het onderwerp en de aanleiding van het onderzoek. Ook werd aangegeven dat de respondent op elk moment mocht bepalen dat hij of zij wilde stoppen met de vragenlijst. Daarnaast is expliciet vermeld dat de enquête anoniem wordt ingevuld en dat er vertrouwelijk om wordt gegaan met de verkregen informatie. Een deel van de enquêtes is online afgenomen. Volgens Fox et al. (2003) is dit bevorderlijk voor de privacy van de respondent, omdat de onderzoeker de respondent in dat geval niet ontmoet. In de enquête werd dan ook niet gevraagd of men geïnteresseerd is in de uitkomsten van het onderzoek, aangezien dit ertoe zou leiden dat de respondent persoonsgegevens achter moest laten. Verder is de onderzoeker een buitenstaander en zullen er daarom geen gevolgen zijn voor het onderzoek wat betreft een vertekend beeld.

3.5 Hypothesen

Volgens Steiner et al. (2016) heeft een evenement zoals culturele hoofdstad van Europa een negatief effect op het welzijn van de lokale bevolking. Dit kan komen door ontevredenheid over de hoge overheidsuitgaven, verstoringen in het openbaarvervoer, algemene tijdelijke overbevolking en/of het stijgen van de woningprijzen (Steiner et al., 2016). Herrero et al. (2006), Montgomery (2007), Bole (2008) en Dragicevic et al. (2015) stellen echter dat het evenement culturele hoofdstad van Europa veel positieve effecten met zich meebrengt. Onderzoek heeft laten uitwijzen dat gevolgen van

culturele uitgaven vooral te merken zijn op de plek waar het evenement wordt georganiseerd, terwijl gevolgen van uitgaven op faciliteiten merkbaar zijn over een groter gebied (Herrero et al., 2006). Liu (2016) stelt dat de immateriële effecten van culturele hoofdstad van Europa meer gerelateerd zijn aan een effect op de leefbaarheid. Volgens van Dorst (2005) en Glifford (1997) bestaat leefbaarheid uit de waardering van een individu op een omgeving. Dit kan gemeten worden door middel van de interactie met de domeinen gebouwde omgeving, natuurlijke omgeving en de sociale omgeving.

Uit de bevindingen in de literatuur zijn de volgende hypothesen opgesteld. De verwachting is dat de titel culturele hoofdstad van Europa 2018 een positieve invloed heeft op de leefbaarheid in Leeuwarden. Zowel voor de domeinen gebouwde omgeving, natuurlijke omgeving en sociale omgeving is de verwachting dat de titel een positieve invloed heeft. Dit wordt getest door middel van beschrijvende statistiek.

Tevens wordt er door middel van een t-toets voor onafhankelijke steekproeven getest of er een verschil is in mening tussen de inwoners van Leeuwarden en in de omgeving van Leeuwarden. Daarvoor geldt als 0-hypothese 'er is geen verschil in mening tussen de inwoners van Leeuwarden en inwoners in de omgeving van Leeuwarden ten opzichte van de gevolgen van LF2018 op de leefbaarheid in Leeuwarden'. Wanneer deze 0-hypothese verworpen kan worden, wordt er verwacht dat de inwoners van Leeuwarden een positievere mening hebben over het evenement dan de inwoners in de omgeving van Leeuwarden betreft het domein de sociale omgeving. Dit is aan de hand van de bevindingen van Herrero et al. (2016) die stellen dat gevolgen van culturele uitgaven vooral te merken zijn op de plek waar het evenement wordt georganiseerd, waar gevolgen van uitgaven op faciliteiten merkbaar zijn over een groter gebied.

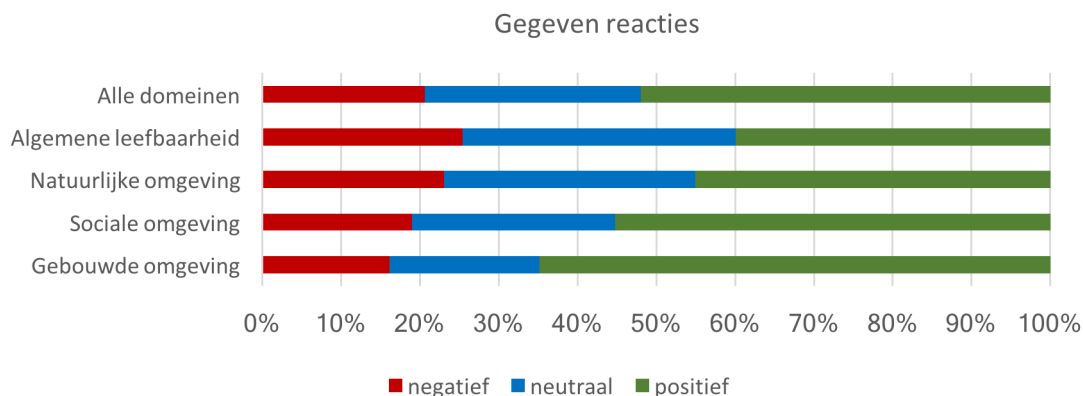
4. Resultaten

4.1 Uitkomsten kwantitatief onderzoek

	Inwoners van de stad Leeuwarden	Inwoners in de omgeving van de stad Leeuwarden	Alle respondenten
Gebouwde omgeving	3,54	3,69	3,62
Sociale omgeving	3,48	3,51	3,50
Natuurlijke omgeving	3,29	3,31	3,30
Algemene leefbaarheid	3,26	3,15	3,21
Alle vragen	3,40	3,43	3,42

Figuur 5. Tabel gemiddelde scores op de domeinen van leefbaarheid

Figuur 5 weergeeft de gemiddelde scores van de enquête. De nummers één tot en met vijf staan voor de scores die zijn gegeven aan de mate van overeenstemming. Hier staat één voor sterk mee oneens en vijf voor sterk mee eens (tevens zichtbaar in Appendix 3). In Figuur 5 is af te lezen dat alle gemiddelden zich begeven tussen de getallen drie en vier. Dit wil zeggen dat de gemiddelden van de mate van overeenstemming zich tussen neutraal en mee eens begeven.

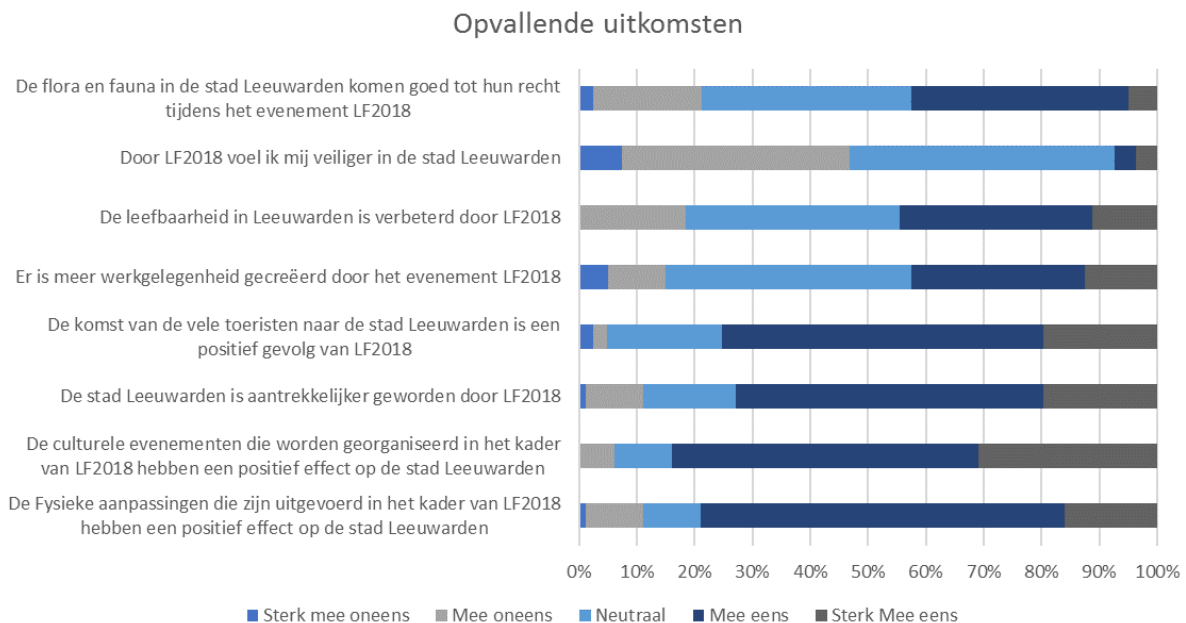
Figuur 6. Grafiek reacties per domein leefbaarheid

Figuur 6 weergeeft een overzicht van de gegeven reacties. In de grafiek zijn de meningen negatief, neutraal en positief weergegeven. Hier staat negatief voor de meningen sterk mee eens en mee oneens, en positief voor sterk mee eens en mee eens.

4.2 Verschil tussen doelgroepen

In Figuur 5 is zichtbaar dat tussen de scores van de respondenten die woonachtig zijn in de stad Leeuwarden en de respondenten die woonachtig zijn in de omgeving van Leeuwarden weinig tot geen verschil aanwezig is. Dit is tevens getest door middel van de t-toets voor onafhankelijke steekproeven. Met deze toets zijn de drie domeinen, de algemene leefbaarheid en alles ten samen getoetst. De toets is allereerst uitgevoerd op de positieve counts, aangezien de verwachting van dit onderzoek is dat de titel culturele hoofdstad van Europa een positieve invloed heeft op de leefbaarheid in Leeuwarden. Daarna is de t-toets uitgevoerd op de negatieve counts. Uit de t-toets voor onafhankelijke steekproeven is gebleken dat in alle gevallen de uitkomsten niet significant zijn. Dat wil zeggen dat er in de uitkomsten van de enquête geen verschil aanwezig is tussen de mening van de inwoners van Leeuwarden en de inwoners in de omgeving van Leeuwarden. De uitkomsten van deze toets zijn zichtbaar in Appendix 4. De 0-hypothese 'er is geen verschil in mening tussen de inwoners van Leeuwarden en de inwoners in de omgeving van Leeuwarden ten opzichte van de gevolgen van LF2018

op de leefbaarheid in Leeuwarden' kan aangenomen worden. Dit komt niet overeen met de bevindingen van Herrero et al. (2006). Zij stellen dat gevolgen van culturele uitgaven vooral te merken zijn op de plek waar het evenement wordt georganiseerd en gevolgen van uitgaven op faciliteiten merkbaar zijn over een groter gebied. In dit onderzoek is echter geen verschil gemeten. De reden hiervoor kan zijn dat het evenement LF2018 zich focust op geheel Friesland (iepen Mienskip) en niet alleen Leeuwarden zelf.

Figuur 7. Opvallende uitkomsten voortgekomen uit de enquête

Figuur 7 weergeeft een overzicht van opvallende uitkomsten. In dit figuur zijn per domein de uitkomsten van twee vragen weergegeven. Welke vragen tot welk domein behoren is af te lezen in Appendix 4.

4.3 Gebouwde omgeving

Volgens Leidelmeijer & van Kamp (2004) behoren begrippen zoals bronnen van ergernis (bijvoorbeeld overlast door toerisme) en stedenbouwkunst tot het domein gebouwde omgeving. In Figuur 5 is af te lezen dat de respondenten dit domein waarderen met een 3.62. De score begeeft zich tussen de meningen neutraal en mee eens en neigt naar mee eens. In Figuur 6 is af te lezen dat de mening van de respondenten over dit domein het meest positief is, zowel de mediaan als de modus zijn positief. Dit wordt ook onderbouwd door de resultaten in Figuur 7.

In Figuur 7 is af te lezen dat 78% van de respondenten het er mee eens is dat de fysieke aanpassingen in het kader van LF2018 een positief effect hebben op de stad. Zowel de modus als de mediaan zijn de mening 'mee eens'. Volgens Lädsmäki (2012) hebben verschillende steden de titel gebruikt om de economie te doen herleven met behulp van verschillende grote projecten, het creëren en het repareren van publieke ruimtes, investeren in creatieve industrieën en het transformeren van het imago van de stad. Deze aanpassingen op de gebouwde omgeving worden ook bevestigd door Steiner et al. (2015) en O'Callaghan (2011). De positieve mening van de respondenten op de aanpassingen op de gebouwde omgeving wordt ondersteund door Allen et al. (2010), nieuwe en verbeterde infrastructuur en stedelijke transformaties en vernieuwingen zijn positieve gevolgen van een mega evenement.

Tevens is in Figuur zichtbaar dat 75% van de respondenten de komst van de vele toeristen als een positief gevolg ervaren van LF2018. Wederom zijn zowel de modus als de mediaan de mening 'mee

eens'. De respondenten zien de komst van de vele toeristen niet als een bron van ergernis. Dit komt echter niet overeen met de bevindingen van Allen et al. (2010) en Steiner et al. (2016), zij stellen dat de komst van toeristen tot weerstand kan leiden van de gemeenschap en dat de tijdelijke overbevolking een negatief gevolg is van het evenement culturele hoofdstad van Europa. Een reden voor dit kan zijn dat de Friese recreatie en toerisme in de lift zijn (Kommerie, 2017). Door deze lift stijgt de werkgelegenheid en de economie in Leeuwarden en de rest van de provincie. Zonder deze stroom van toeristen had de provincie Friesland deze groei niet door kunnen maken.

De verwachting op voorhand van dit onderzoek was dat de gevolgen van culturele hoofdstad 2018 een positief effect hadden op het domein de natuurlijke omgeving. Aan de hand van de uitkomsten van het kwantitatief onderzoek kan deze verwachting bevestigd worden.

4.4 Natuurlijke omgeving

Volgens Leidelmeijer & van Kamp (2004) behoren begrippen zoals flora, fauna en landschap tot het domein natuurlijke omgeving. In Figuur 5 is af te lezen dat de respondenten dit domein waarderen met een 3.30. De score begeeft zich tussen de meningen 'neutraal' en 'mee eens', met een neiging naar neutraal. In Figuur 6 is af te lezen dat dit domein van de drie domeinen het minst positief wordt beoordeeld. De modus van het domein de natuurlijke omgeving is 'positief' maar de mediaan is 'neutraal'.

In Figuur 7 is zichtbaar dat 42% van de respondenten het er mee eens zijn dat de flora en fauna tijdens het evenement LF2018 goed tot hun recht komen. Hier is de modus de mening 'mee eens' en de mediaan de mening 'neutraal'. Volgens Allen et al. (2010) is een negatief gevolg van een mega evenement zoals LF2018 milieuschade. Een positief gevolg van een mega evenement op de natuurlijke omgeving is volgens Allen et al. (2010) het presenteren van de omgeving. Uit de mening van de respondenten blijkt dat er een kleine positieve houding is tegenover het tot zijn recht komen van de flora en fauna.

Tevens zichtbaar in Figuur 7 is dat 73% van de respondenten het er mee eens is dat het evenement LF2018 een positief effect heeft op de aantrekkelijkheid van de stad Leeuwarden. Zowel de mediaan als de modus zijn de mening 'mee eens'. De positieve houding van de respondenten tegen over de veranderende aantrekkelijkheid van de stad kan onderbouwd worden door Ladesmäki (2012). De projecten die worden uitgevoerd in het kader van het evenement culturele hoofdstad van Europa zorgen ervoor dat het imago van de stad veranderd naar een aantrekkelijke, levendige stad met een 'goede' stedelijke omgeving (Ladesmäki, 2012).

De verwachting op voorhand van dit onderzoek was dat de gevolgen van culturele hoofdstad 2018 een positief effect hebben op het domein de natuurlijke omgeving. Aan de hand van de uitkomsten van dit onderzoek kan dit niet volledig bevestigd worden. Wel kan gesteld worden dat het evenement LF2018 een kleine positieve invloed heeft op het domein de natuurlijke omgeving.

4.5 Sociale omgeving

Volgens Leidelmeijer & van Kamp (2004) behoren begrippen zoals werkgelegenheid, kunsten en sociale netwerken tot het domein sociale omgeving. In Figuur 5 is af te lezen dat de respondenten dit domein waarderen met een 3.50. De score begeeft zich precies tussen de meningen 'neutraal' en 'mee eens'. Figuur 6 weergeeft tevens dat dit domein positief wordt beoordeeld. Zowel de modus als de mediaan zijn voor het domein de sociale omgeving 'positief'.

In Figuur 7 is af te lezen dat 42% van de respondenten er mee eens is dat er meer werkgelegenheid gecreëerd is tijdens het evenement LF2018. De mediaan en de modus echter zijn beiden de mening 'neutraal'. Volgens Allen et al. (2010), Steiner et al. (2014) en Cooper et al. (2010) is een van de positieve gevolgen van culturele hoofdstad van Europa het creëren van werk gelegenheid door de komst van toeristen. Volgens Kommerie (2017) wordt deze groei ook ervaren in de provincie Friesland.

De uitkomst van de enquête laat zien dat de respondenten deze groei niet ervaren. Dit kan komen door het feit dat deze werkgelegenheid slechts tijdelijk is. Tijdens het afnemen van de enquêtes werd meerdere keren benoemd dat men bang is dat deze werkgelegenheid niet permanent is. Dit wordt ook bevestigd door Herrero et al. (2006), zodra het evenement is afgelopen ontvangt de stad minder toeristen, hierdoor is er een kans dat de gecreëerde werkgelegenheid verminderd of zelfs verdwijnt.

Tevens zichtbaar in Figuur 7 is dat 83% van de respondenten de culturele evenementen die georganiseerd worden in het kader van LF2018 als positief zien. Deze vraag is het meest positief beantwoord, zowel de mediaan als de modus zijn de mening 'mee eens'. De hoofddoelen van culturele hoofdstad van Europa zijn het versterken van de Europese cultuur, mensen laten participeren in de cultuur en het bevorderen van zowel de culturele als de sociale ontwikkeling (Lädesmäki, 2012). De positieve mening van de respondenten kan ook bevestigd worden door de uitkomsten van Allen et al. (2010), de uitbreiding van cultureel perspectief is een positief gevolg van een mega-evenement.

De verwachting op voorhand van dit onderzoek was dat de gevolgen van culturele hoofdstad 2018 een positief effect hebben op het domein de sociale omgeving. Met als extra verwachting dat de inwoners van Leeuwarden hier positiever op reageren dan de inwoners in de omgeving van Leeuwarden. Aan de hand van de uitkomsten van dit onderzoek kan niet volledig bevestigd worden dat de gevolgen van LF2018 een positief effect heeft op het domein de sociale omgeving. Wel kan gesteld dat voor sommige onderdelen van het domein dit wel het geval is. Het verschil in de gemiddelde score van het domein de sociale omgeving tussen beide doelgroepen is slechts 0.03, er kan dus gesteld worden dat er vrijwel geen verschil is in de mening over de gevolgen van LF2018 tussen de inwoners van Leeuwarden en in de omgeving van Leeuwarden.

4.6 Algemene leefbaarheid

Voor de algemene leefbaarheid zijn enkele begrippen uit de overige categorieën uit Figuur 1 van Leidelmeijer & van Kamp (2004) gekozen zoals veiligheid. In Figuur 5 is af te lezen dat de respondenten de algemene leefbaarheid als laagst waarden met een score van 3.2. De score begeeft zich tussen de meningen 'neutraal' en 'mee eens' met een neiging naar neutraal. Figuur 6 weergeeft tevens dat de algemene leefbaarheid het minst positief wordt ontvangen, de mediaan is 'neutraal' en de modus 'positief'.

Ondanks de positieve reacties op de drie domein, is in Figuur 7 zichtbaar dat 45% van de respondenten het er mee eens zijn dat de leefbaarheid daadwerkelijk verbeterd is. Zowel de modus als de mediaan zijn de mening 'neutraal'. Volgens Liu (2016) proberen steden met het organiseren van mega-events de leefbaarheid van de inwoners te verbeteren. In Leeuwarden wordt echter geen verbetering van de leefbaarheid ervaren, dit kan veroorzaakt worden door het gevoel van veiligheid. In Figuur 7 is zichtbaar dat slechts 8% van de respondenten zich veiliger voelt in de stad Leeuwarden door LF2018. Zowel de modus als de mediaan zijn de mening 'neutraal'. Men geeft aan dat door de drukte de veiligheid juist afneemt. Allen et al. (2010) bevestigt dat de drukte toeneemt tijdens een mega evenement en dat dit gevaarlijke situaties, zoals congestie, kan veroorzaken.

De respondenten hebben over het algemeen positief gereageerd op de gevolgen van LF2018 op de leefbaarheid in Leeuwarden. In Figuur 5 is de score 3.4 weergegeven als gemiddelde. De score begeeft zich wederom tussen de meningen 'neutraal' en 'mee eens' met een kleine neiging naar neutraal. Figuur 6 bevestigt ook de positieve houding tegenover de gevolgen van het evenement LF2018. Zowel de modus als de mediaan is 'positief'. Liu (2016) stelt dat de immateriële effecten van culturele hoofdstad van Europa meer gerelateerd zijn aan een effect op de leefbaarheid. Uit dit onderzoek komt naar voren dat de materiële effecten (gebouwde omgeving) een groter effect hebben op de leefbaarheid. De reden hierachter kan zijn dat Leeuwarden veranderd van een perifeer gebied naar een centrumgebied. De fysieke aanpassing die worden uitgevoerd in Leeuwarden worden door de inwoners als nodig en zeer welkom ervaren.

5. Conclusie

Deze thesis focust op de gevolgen van Leeuwarden culturele hoofdstad van Europa 2018 op de leefbaarheid in Leeuwarden. Leefbaarheid is de waardering van het individu voor zijn of haar omgeving (Van der Valk & Musterd, 1998), deze is opgedeeld in de drie domeinen van Dorst (2004) (de gebouwde omgeving, de natuurlijke omgeving en de sociale omgeving). Daarnaast is ook onderzocht of er een verschil aanwezig is in de mening over de gevolgen van LF2018 op de leefbaarheid in Leeuwarden tussen de inwoners van Leeuwarden en in de omgeving van Leeuwarden.

Uit een t-toets voor onafhankelijke steekproeven is aangetoond dat er geen verschil aanwezig is in de mening over de gevolgen van LF2018 op de leefbaarheid in Leeuwarden tussen de inwoners van Leeuwarden en de inwoners in de omgeving van Leeuwarden. De reden hierachter kan de iepen mienskip zijn. Het evenement Leeuwarden culturele hoofdstad 2018 is gefocust op geheel Friesland en niet alleen Leeuwarden. Op het domein de gebouwde omgeving zijn positieve invloeden gemeten. Niet alleen de fysieke aanpassingen in het kader van LF2018 worden positief ontvangen, maar ook de komst van de vele toeristen. Deze uitkomst kan worden bevestigd door Allen et al. (2010), nieuwe en verbeterde infrastructuur en stedelijke transformaties en vernieuwingen zijn positieve gevolgen van een mega evenement. Daarentegen stellen Allen et al. (2010) en Steiner et al. (2016) dat de komst van toeristen tot weerstand kan leiden van de gemeenschap en dat de tijdelijke overbevolking een negatief gevolg is van het evenement culturele hoofdstad van Europa. Een reden voor deze afwijkende uitkomst kan zijn dat de door de komst van de toeristen de Friese recreatie en toerisme in de lift zijn (Kommerie, 2017). Aan de hand van dit onderzoek kan niet volledig bevestigd worden dat LF2018 een positief effect heeft op het domein de natuurlijke omgeving. Wel kan gesteld worden dat er een klein positief effect gemeten is. De uitkomst van de enquête kan tevens onderbouwd worden door Allen et al. (2010) het presenteren van de omgeving is een positief gevolg van culturele hoofdstad van Europa. De projecten die worden uitgevoerd in het kader van het evenement culturele hoofdstad van Europa zorgen ervoor dat het imago van de stad veranderd naar een aantrekkelijke, levendige stad met een 'goede' stedelijke omgeving (Lädesmäki, 2012). Aan de hand van de uitkomsten van dit onderzoek kan niet volledig bevestigd worden dat de gevolgen van LF2018 een positief effect hebben op het domein de sociale omgeving. Wel kan gesteld dat voor sommige onderdelen van het domein dit wel het geval is. Deze onderdelen zijn de culturele evenementen. De positieve mening van de respondenten wordt bevestigd door Allen et al. (2010), de uitbreiding van cultureel perspectief is een positief gevolg van een mega-evenement. De respondenten ervaren echter niet dat er meer werkgelegenheid wordt gecreëerd tijdens het evenement. Dit kan verklaard worden door de tijdelijkheid van deze werkgelegenheid (Herrero et al., 2006).

De hoofddoelen van culturele hoofdstad van Europa zijn het versterken van de Europese cultuur, mensen laten participeren in de cultuur en het bevorderen van zowel de culturele als de sociale ontwikkeling. De fundamentele nadruk ligt op het identificeren met Europa, economische ontwikkeling, sociale cohesie en het verbeteren van het welzijn door middel van cultuur (Lädesmäki, 2012). Steden hebben als doel de leefbaarheid voor de inwoners te verbeteren tijdens een mega evenement (Liu, 2016).

Uit dit onderzoek is gebleken dat het antwoord op de hoofdvraag 'In welke mate heeft de titel culturele hoofdstad van Europa 2018 invloed op de leefbaarheid in Leeuwarden?' als volgt luidt: De titel culturele hoofdstad van Europa 2018 heeft een kleine positieve invloed op de domeinen van leefbaarheid in Leeuwarden. In tegenstelling tot wat Liu (2016) stelt, geven respondenten aan dat het evenement de grootste invloed heeft op de gebouwde omgeving en op sommige aspecten van de sociale omgeving. Dit komt onder andere door fysieke aanpassingen, de komst van toeristen en het organiseren van culturele evenementen. Op het domein de natuurlijke omgeving is geen invloed gemeten. Hoewel de inwoners van Leeuwarden en inwoners in de omgeving van Leeuwarden een

positieve mening hebben over het evenement LF2018, zijn er geen duidelijke verandering in de leefbaarheid zelf in de stad Leeuwarden te zien.

Het evenement LF2018 is nog in volle gang. Dit kan ervoor zorgen dat respondenten nu nog erg enthousiast zijn over het evenement, maar aan het eind van het jaar minder enthousiast zijn door eventuele gebeurtenissen. Voor vervolgonderzoek is het daarom erg interessant om de gevolgen van Leeuwarden culturele hoofdstad van Europa 2018 te bekijken na het evenementjaar 2018. Tevens is het niet alleen interessant om de effecten op de inwoners in de omgeving van Leeuwarden te meten, maar ook de effecten op de inwoners van geheel Friesland. De organisatie van Friesland heeft iepen mienskip als hoofdthema in het evenement. Maar in hoeverre ervaart de mienskip van Friesland deze iepen mienskip?

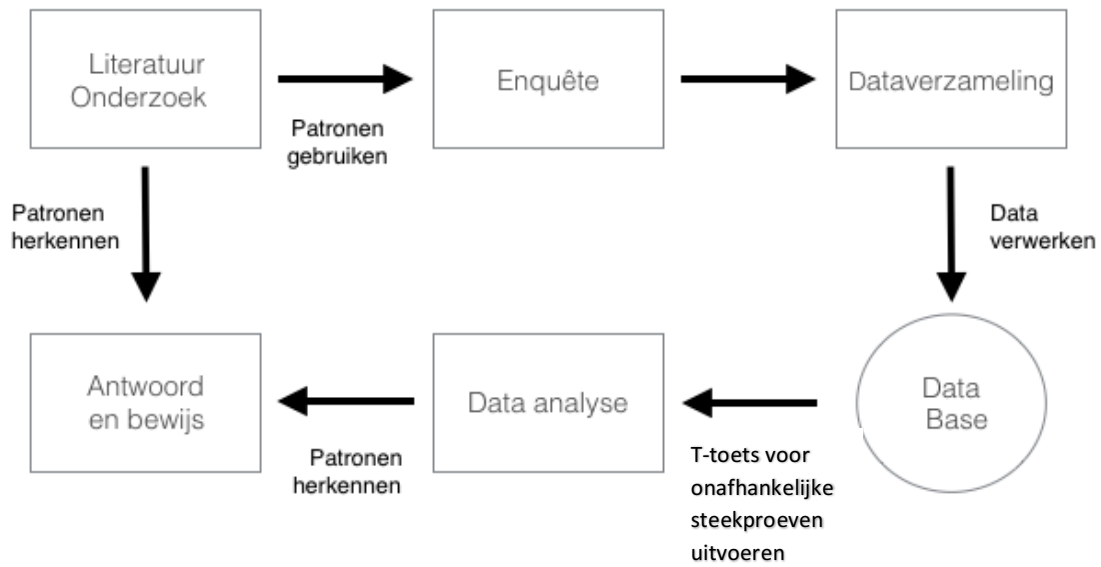
6. Literatuurlijst

- Allen, J., O'Toole, W., Harris, R. en McDonnell, I. (2010). *Festival & Special Event Management*. Australia: John Wiley & Sons
- Bole, D. (2008). Cultural industry as a result of new city tertiarization. *Acta Geographica Slovenica*. 48-2.
- CBS (2017). *Personenmobiliteit in Nederland, persoonskenmerken en reismotieven, regio's*. Geraadpleegd op 16-04-2018 via <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/83495ned/table?dl=91E3>
- Cooper, C., Fletcher, J., Fyall, A., Gilbert, D. en Wanhill, S. (2008). *Tourism, Principles and practice*. Essex: Pearson Prentice Hall.
- Cronin, T. (2017). *Critiquing Ideas of Belonging. A Critical Exploration of the Links between Identity and Place in Limerik City's Failed Bid for European Capital of Culture 2020*.
- De Financiële Begrippenlijst. (2010) *Spill-over effecten*. <http://www.dfbonline.nl/begrip/7613/spill-over-effecten> geraadpleegd op 21-05-2018.
- Dorst, M.J. van (2005). *Een duurzaam leefbare woonomgeving*. Delft: Eburon.
- Dragicevic, V., Bole, D., Bucic, A. & Prodanovic, A. (2015). European capital of culture: residents' perception of social benefits and costs – maribor 2012 case study. *Acta Geographica Slovenica*. 55-2.
- Duuren van, E. (2016). *Waarom Leeuwarden Culturele Hoofdstad van Europa wilde worden*. Geraadpleegd op 02-03-2018 via <http://oikosonline.nl/2016/03/10/waarom-leeuwarden-culturele-hoofdstad-van-europa-wibilde-woorden/>
- Etiosa, O. (2012). *The Impacts of Event Tourism on Host Communities*. *Central Ostrobothnia University of Applied Sciences*.
- European Commission. (2018). *European Capitals of Culture*. Geraadpleegd op 03-03-2018 via https://ec.europa.eu/programmes/creative-europe/actions/capitals-culture_en
- Fox, J., Murray, C. & War, A. (2003). Conducting research using web-based questionnaires: Practical, methodological, and ethical considerations. *International Journal of Social Research Methodology*, 6(2), 167-180.
- Friesland, (2018). *Leeuwarden-Fryslân 2018*. Geraadpleegd op 09-03-2018 via <https://www.friesland.nl/en/european-capital-of-culture>
- Friesland, (2018). *Vragen over de achtergrond*. Geraadpleegd op 09-03-2018 via <https://www.friesland.nl/nl/culturele-hoofdstad/over/veelgestelde-vragen/achtergrond>
- Herrero, L.C., Sanz, J.A., Devesa, M., Bedate, A. Barrio del, M.J. (2006) *The economic impact of cultural events: A case-study of Salamanca 2002, European capital of culture*. *European Urban and Regional Studies*.

- Lähdesmäki, T. (2012). European Capital of Culture Designation as an Initiator of Urban Transformation in the Postsocialist Countries. *European Planning Studies*. 22(3), 481-497.
- Leemhuis, R. (2018). Waar is die dan, die economische impuls? *Leeuwarder Courant*, 30-01-2018
- Leidelmeijer, K. en Kamp, van, I. (2004). *Kwaliteit van de leefomgeving en leefbaarheid; Naar een begrippen kader en conceptuele inkadering*. Rapport 630950002. Bilthoven: Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu, (RIVM).
- Liu, Y. (2016). Quality of Life as Event Legacy: an Evaluation of Liverpool as the 2008 European Capital of Culture. *Applied Research in Quality of Life*. 12 (3). 653-670.
- Kommerie, J. (2017). Friese recreatie en toerisme in de lift. *Nieuwe Dookumer Courant*, 18-07-2017.
- McLafferty, S. L. (2010). *Conducting questionnaire surveys*. In Clifford, N., French, S. & Valentine, G. (Red.), *Key Methods in Geography* (pp. 77-88). Londen: SAGE Publications Ltd.
- Montgomery, J. (2007). *The new wealth of cities: city dynamics and the fifth wave*. Aldershot.
- Moore, D. S. & McCabe, G.P. (2008). *Statistiek in de praktijk*. Den Haag: sdu uitgevers.
- Müller, M. (2014). What makes an event a mega-event? Definitions and sizes. *Leisure studies*. 34 (6), 627-642
- O'Callaghan, C. (2011). Urban Anxieties and Creative Tensions in the European Capital of Culture 2005: 'It couldn't just be about Cork, like'. *International Journal of Cultural Policy*
- O'Leary, Z. (2010). *The essential guide to Doing Your Research Project*. 2e Editie. Los Angeles: Sage
- Steiner, L., Frey, B. & Hotz, S. (2015) European Capitals of Culture and life satisfaction. *Urban studies*. Vol 52(2) 374-394
- Valk, A. van der en S. Musterd. (1998). *Leefbare Steden en een duurzame omgeving*. Assen: Van Gorcum.
- Veenhoven, R. (2000). *Leefbaarheid, betekenissen en meetmethoden*. Rotterdam, Erasmus Universiteit Rotterdam.
- Venekamp, P. E. (1961). Beschrijvende Statistiek. *Statistica Neerlandica*, 15 (2), 171-176.
- Wang, B. & Bao, X.H. (2018) Mega-event Effects on the Housing Market: Evidence from the Beijing 2008 Olympic Games. *Science Direct*. 72. 207-216.

7. Appendices

Appendix 1 - Data analyse schema

Appendix 2 - Enquête

Enquête Leeuwarden Culturele Hoofdstad 2018

Alvast bedankt voor het deelnemen aan deze enquête. Mijn naam is Ilse van der Veen, deze enquête wordt gehouden in het kader van een onderzoek naar de invloed van de titel culturele hoofdstad 2018 op de leefbaarheid in Leeuwarden voor de Rijksuniversiteit Groningen. De enquête bestaat uit 19 vragen en zal ongeveer 5 minuten duren. De deelname aan de enquête is vrijwillig en u kunt op elk moment stoppen. De enquête wordt anoniem ingevuld. De resultaten van de enquête zullen worden opgenomen in een bachelor scriptie die gedeeld wordt met de scriptiebegeleider en medestudenten.

Wat is uw leeftijd?

.....

Wat is uw geslacht?

- Vrouw
- Man
- Anders

Waar woont u?

- In de stad Leeuwarden
- In de omgeving van Leeuwarden
- Elders

Geef aan hoe belangrijk u de kwestie vindt door het vakje aan te kruizen dat het meest met uw mening overeenkomt.

Vraag	Mate van overeenstemming				
	Sterk mee oneens	oneens	neutraal	eens	Sterk mee eens
De fysieke aanpassingen die zijn uitgevoerd in het kader van culturele hoofdstad 2018 hebben een positief effect op de stad Leeuwarden					
Er zijn meer voorzieningen aanwezig waar ik gebruik van maak in Leeuwarden dan voor de titel culturele hoofdstad 2018					
De culturele evenementen hebben een positief effect op de stad Leeuwarden.					
De komst van de vele toeristen in de stad Leeuwarden is een positief gevolg van de titel culturele hoofdstad 2018.					
Ik ervaar geen beperkingen door de titel culturele hoofdstad 2018.					
Er is meer werkgelegenheid gecreëerd door de titel culturele hoofdstad 2018.					
Door de titel culturele hoofdstad 2018 voel ik mij meer verbonden met de stad Leeuwarden					

Door de titel culturele hoofdstad 2018 voel ik mij veiliger in de stad Leeuwarden					
Door de titel culturele hoofdstad 2018 zijn er meer groene gebieden in de stad bijgekomen					
De stad Leeuwarden is aantrekkelijker geworden door te titel culturele hoofdstad 2018					
De reputatie van de stad Leeuwarden is positief veranderd door de titel culturele hoofdstad 2018					
Door de titel culturele hoofdstad is de leefomgeving van de stad Leeuwarden positief veranderd.					
De flora en fauna komen goed tot hun recht in Leeuwarden tijdens het evenement culturele hoofdstad 2018.					
Door de titel culturele hoofdstad 2018 voel ik mij niet vervreemd met de stad Leeuwarden.					
De leefbaarheid* in Leeuwarden is verbeterd door de titel culturele hoofdstad 2018.					

*Leefbaarheid = hoe aantrekkelijk en/of geschikt een gebied of gemeenschap is om er te wonen, of te werken.

Hieronder kunt u eventuele opmerkingen achterlaten

.....

.....

Bedankt voor het invullen van deze enquête!

Appendix 3 – Antwoord codes

Mening	Code
Sterk mee oneens	1
Mee oneens	2
Neutraal	3
Mee eens	4
Sterk mee eens	5

Appendix 4 – Enquêtevragen onderverdeeld in categorieën

Enquêtevragen	Categorie
De fysieke aanpassingen die zijn uitgevoerd in het kader van culturele hoofdstad 2018 hebben een positief effect op de stad Leeuwarden	Gebouwde omgeving
Er zijn meer voorzieningen aanwezig waar ik gebruik van maak in Leeuwarden dan voor de titel culturele hoofdstad 2018	Gebouwde omgeving
De komst van de vele toeristen in de stad Leeuwarden is een positief gevolg van de titel culturele hoofdstad 2018.	Gebouwde omgeving
Ik ervaar geen beperkingen door de titel culturele hoofdstad 2018	Gebouwde omgeving
De culturele evenementen hebben een positief effect op de stad Leeuwarden.	Sociale omgeving
Er is meer werkgelegenheid gecreëerd door de titel culturele hoofdstad 2018.	Sociale omgeving
Door de titel culturele hoofdstad 2018 voel ik mij meer verbonden met de stad Leeuwarden	Sociale omgeving
Door de titel culturele hoofdstad 2018 voel ik mij niet vervreemd met de stad Leeuwarden.	Sociale omgeving
Door de titel culturele hoofdstad 2018 zijn er meer groene gebieden in de stad bijgekomen	Natuurlijke omgeving
De stad Leeuwarden is aantrekkelijker geworden door te titel culturele hoofdstad 2018	Natuurlijke omgeving
Door de titel culturele hoofdstad is de leefomgeving van de stad Leeuwarden positief veranderd.	Natuurlijke omgeving
De Flora en Fauna in Leeuwarden komen goed tot hun recht tijdens culturele hoofdstad 2018.	Natuurlijke omgeving
Door de titel culturele hoofdstad 2018 voel ik mij veiliger in de stad Leeuwarden	Algemene leefbaarheid
De leefbaarheid* in Leeuwarden is verbeterd door de titel culturele hoofdstad 2018.	Algemene leefbaarheid
De reputatie van de stad Leeuwarden is positief veranderd door de titel culturele hoofdstad 2018	Algemene leefbaarheid

Appendix 5 – SPSS uitkomsten enquête

T-Test Positieve Mening

Group Statistics

Waar woont u?		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Count Built Environment Positief	In de stad Leeuwarden	41	2,5122	1,09822	,17151
	In de omgeving van de stad Leeuwarden	35	2,6857	,93215	,15756
Count Social Environment Positief	In de stad Leeuwarden	41	2,1220	1,32656	,20717
	In de omgeving van de stad Leeuwarden	35	2,2857	1,04520	,17667
Count Natural Environment Positief	In de stad Leeuwarden	41	1,8293	1,33982	,20924
	In de omgeving van de stad Leeuwarden	35	1,7714	1,16533	,19698
Count Overall Positief	In de stad Leeuwarden	41	1,2683	,92262	,14409
	In de omgeving van de stad Leeuwarden	35	1,1143	,75815	,12815

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Count Built Environment Positief	Equal variances assumed	4,336	,041	-,735	74	,464	-,17352	,23595	-,64366	,29662
	Equal variances not assumed			-,745	73,999	,459	-,17352	,23290	-,63758	,29055
Count Social Environment Positief	Equal variances assumed	3,123	,081	-,590	74	,557	-,16376	,27742	-,71653	,38901
	Equal variances not assumed			-,601	73,563	,549	-,16376	,27227	-,70634	,37881
Count Natural Environment Positief	Equal variances assumed	,360	,550	,199	74	,843	,05784	,29058	-,52115	,63683
	Equal variances not assumed			,201	73,968	,841	,05784	,28737	-,51477	,63045
Count Overall Positief	Equal variances assumed	2,123	,149	,786	74	,434	,15401	,19585	-,23622	,54424
	Equal variances not assumed			,799	73,906	,427	,15401	,19283	-,23023	,53824

T-Test Negatieve Mening

Group Statistics

Waar woont u?		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Count Built Environment Negatief	In de stad Leeuwarden	41	,8049	,95445	,14906
	In de omgeving van de stad Leeuwarden	35	,4571	,65722	,11109
Count Social Environment Negatief	In de stad Leeuwarden	41	,8780	1,00487	,15693
	In de omgeving van de stad Leeuwarden	35	,6286	,68966	,11657
Count Natural Environment Negatief	In de stad Leeuwarden	41	1,0976	1,20010	,18742
	In de omgeving van de stad Leeuwarden	35	,7143	1,01667	,17185
Count Overall Negatief	In de stad Leeuwarden	41	,7805	,90863	,14190
	In de omgeving van de stad Leeuwarden	35	,7429	,78000	,13184

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Count Built Environment Negatief	Equal variances assumed	7,457	,008	1,818	74	,073	,34774	,19128	-,03341	,72888
	Equal variances not assumed			1,871	71,004	,066	,34774	,18590	-,02294	,71841
Count Social Environment Negatief	Equal variances assumed	1,877	,175	1,240	74	,219	,24948	,20120	-,15142	,65038
	Equal variances not assumed			1,276	70,919	,206	,24948	,19549	-,14033	,63929
Count Natural Environment Negatief	Equal variances assumed	1,361	,247	1,488	74	,141	,38328	,25765	-,13010	,89665
	Equal variances not assumed			1,507	73,998	,136	,38328	,25428	-,12339	,88994
Count Overall Negatief	Equal variances assumed	1,380	,244	,192	74	,848	,03763	,19606	-,35303	,42829
	Equal variances not assumed			,194	73,996	,846	,03763	,19370	-,34833	,42359